

22

Viktiga skäl till partival

Väljarna har ordet och vi ger dem möjlighet att själva motivera sina röstningsbeslut. I valundersökningarna har vi ända sedan 1988 låtit de svarande tala om hur viktigt olika skäl är för dem när de beslutar partivalet. Frågetekniken med färdigformulerade påståenden och en skala som mäter väljarnas viktighetsbedömningar har några fördelar framför att, som i det tidigare kapitlet, låta väljarna själva formulera sig helt fritt om varför de röstade som de gjorde. För det första är det mer effektivt eftersom vi slipper fritextsvar som tar tid och resurser att koda och bearbeta. För det andra kan vi låta våra färdigformulerade påståenden förankras i den befintliga forskningslitteraturen. Det blir ett sätt att direkt pröva om och i vilken utsträckning förklaringar som i litteraturen används för väljares partival också förekommer i väljarnas egen begreppsvärld. Vi kan också snabbtesta förväntningar om att vissa röstningsskäl ska förändra sin relevans över tid eller skilja sig åt mellan olika väljargrupper – väl medvetna om att väljarna gärna ägnar sig åt efterrationaliserar och anpassar sina svar till vad som är socialt gångbart.

I tabell 22.1 har vi listat samtliga arton skäl till partival som vi lät de svarande ta ställning till i valundersökningen 2022. Påståendena finns listade både i kortform och med de exakta formuleringar som användes i undersökningen. Tillsammans utgör det en slags karta över förklaringar och modeller som förekommer i litteraturen om väljarbeteende (se Oscarsson & Holmberg, 2016). Vi har rangordnat de färdigformulerade skälen efter hur stor andel av väljarna som uppgav att röstningsskålet var ”ett av de absolut viktigaste”. Resultaten visar att de fyra-i-toppskäl som värderades som absolut viktigast av mer än femtio procent av väljarna handlar om visioner för framtiden, ideologi, bra politik i aktuella frågor samt kompetenta företrädare. Längst ned på listan återfinns skäl som hänvisar till gammal vana, känslor av partianhängarskap, kandidater på valsedlarna och taktikröstning på små partier.

Detta huvudresultat känns igen sedan tidigare. Givet frågetekniken förväntar vi oss att mer socialt accepterade skäl för röstning ofta rankas högt, såsom hänvisningar till ideologi och bedömningar av partiernas politik, medan hänvisningar till vana, taktik, egenintresse eller partiledare ofta rankas lågt. Så har det varit även i tidigare mätningar (Bäckstedt, 2023). I huvudsak speglar dock själva rangordningen huvudresultaten från andra analyser av vilka effekter olika faktorer har för väljares partival. Som vi sett i andra redovisningar i den här boken har ideologisk identifikation, sakfrågeåsikter och bedömningar av partiets politik och prestationer ofta mycket starka samband med partival. Även de trender vi ser över tid i vad väljarna tycker är viktiga röstningsskäl sammanfaller i stor utsträckning med konventionella analyser av vilka förklaringsfaktorer som blir viktigare eller mindre viktiga för partivalsbeslut över tid.

Tabell 22.1 Viktiga skäl för partival 2022. Andel som uppger att olika röstningsskäl är "ett av de absolut viktigaste" (procent).

Skäl för partival	Fullständig formulering	Andel
Bra program för framtiden	<i>"Partiet har ett bra program inför framtiden"</i>	56
Ideologi	<i>"Partiet har en bra politisk ideologi"</i>	56
Bra politik	<i>"Partiet har en bra politik i många av de frågor som debatterats under den senaste tiden"</i>	53
Kompetens	<i>"Partiet har kompetenta personer som kan sköta landets politik"</i>	51
Partiet behövs för önskeregering	<i>"Partiet behövs för att kunna bilda min önskeregering efter valet"</i>	41
Minskar inflytande för ogillade partier	<i>"Partiet verkar för att minska inflytandet för partier jag ogillar"</i>	36
Bra partiledare	<i>"Partiet har en bra partiledare"</i>	34
Partiet har skött sig bra	<i>"Partiet har skött sig bra i politiken under senare år"</i>	33
Bra valkampanj	<i>"Partiet har varit övertygande under valkampanjen"</i>	29
Samarbetar bra	<i>"Partiet samarbetar bra med andra partier"</i>	26
Stort parti	<i>"Partiet är ett stort parti och har därför bättre möjligheter än ett mindre parti att genomföra sin politik"</i>	24
Egenintresse	<i>"Partiets politik är till fördel för mig personligen"</i>	20
Minst dåliga alternativet	<i>"Partiet är det minst dåliga alternativet"</i>	19
Vana	<i>"Jag brukar alltid rösta på partiet"</i>	15
Anhängare	<i>"Jag känner mig som anhängare av partiet"</i>	11
Bra kandidater	<i>"Partiet har bra riksdagskandidater på valsedeln i min valkrets"</i>	11
Litet parti	<i>"Partiet är ett litet parti som kan riskera att hamna under 4-procentsspärren till riksdagen"</i>	5
Omgivning	<i>"Personer i min närmaste omgivning sympatiserar med partiet"</i>	3

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Enkätfrågan lyder "Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti?". De svarsalternativ som användes var "ett av de absolut viktigaste skälen", "ganska viktigt skäl", "inte särskilt viktigt skäl" och "inte alls viktigt skäl". Resultaten är viktade efter de officiella valresultaten 2022.

I tabell 22.2 har vi brutit ned resultaten för viktiga skäl för partival i våra återkommande väljargrupper. För varje bakgrundsfaktor har vi markerat de skäl där det råder störst spridning mellan grupperna för att skapa oss en uppfattning om för vilka skäl som egenskaperna spelar roll. Sett till kön råder de störst oenighet i kategorin *ideologi*, där 50 procent män uppgav skälet som ett av de absolut viktigaste jämfört med 62 procent kvinnor. Oenighet när det gäller ideologi som röstningsskäl återkommer även mellan svensk och utländsk bakgrund (56 respektive 50 procent), de med högt kontra lågt politiskt intresse (73 respektive 39 procent), hög och låg politisk kunskap (60 kontra 49 procent), hög och låg medieexponering (62 respektive 52 procent) samt för vänster-högerplaceringar. Bland de som placerar sig långt till vänster uppger 80 procent ideologi som ett av de absolut viktigaste skälen. Andelen är klart lägre, 44 procent, bland de i mitten av vänster-högerskalan.

Över åldersgrupperna råder störst oenighet i att ange *bra partiledare* som viktig skäl, där enbart 15 procent i den yngsta gruppen med förstagångsväljare håller med, jämfört med 47 procent av den äldsta gruppen 75+. Oenigheten återkommer även inom stad-land gruppen, där flest som tycker skälet är bland det absolut viktigaste är de som bor i mindre tätort (41 procent) och färst bland de som bor i Stockholm, Göteborg eller Malmö (29 procent).

Tabell 22.2 Viktiga skäl för partival 2022 nedbrutet i väljargrupper. Andel som uppger att skälet är "ett av de absolut viktigaste" (procent).

	Bra program	Ideologi	Bra politik	Kompetens	Önsker regering	Minskar inflytande	Bra partiledare	Partiet skött sig	Bra valkampanj	Samarbetar bra	Stort parti	Egenintresse	Minst dåliga	Vana	Anhängare	Bra kandidater	Litet parti	Omgivning
Samtliga	56	56	53	51	41	36	34	33	29	26	24	20	19	15	11	11	5	3
Man	53	50	49	47	40	34	33	31	27	23	24	19	20	15	11	10	5	3
Kvinna	59	62	57	55	41	38	35	34	32	30	24	21	19	15	11	11	5	3
18–22 år	65	74	68	53	42	44	15	25	22	29	14	26	19	0	2	4	4	6
22–34 år	59	56	54	49	31	41	26	28	24	22	12	21	20	8	5	5	5	3
35–49 år	64	55	55	56	35	37	27	30	25	27	18	21	20	9	7	9	5	0
50–64 år	57	56	54	53	39	33	31	34	27	27	23	19	16	11	11	10	3	3
65–74 år	51	55	53	48	46	34	39	35	34	24	27	18	19	20	14	13	6	5
75+	47	54	45	46	49	35	47	34	37	29	39	21	24	28	17	16	9	5
Grundskola	49	52	51	51	47	34	51	39	44	32	43	27	26	35	15	22	6	12
Gymnasium	55	51	53	49	42	34	38	33	36	27	27	24	18	15	11	11	4	3
Högskola/Uni.	59	60	54	52	37	38	25	32	20	24	17	14	18	9	10	7	6	1
Sv. bakgrund	56	56	53	51	41	36	34	33	29	27	24	20	19	15	11	11	5	3
Utl. bakgrund	52	50	49	52	39	32	36	32	27	23	26	19	20	18	11	10	5	4
Tjänstemän	55	57	52	51	38	36	31	32	24	24	23	15	17	11	10	9	5	1
Arbetare	56	55	55	52	42	37	37	37	29	28	27	22	22	12	12	13	5	7
Företagare	54	54	48	46	39	28	31	30	31	29	18	21	16	10	8	5	1	1
Ren landsbygd	54	53	55	52	41	33	39	35	37	27	26	22	17	17	13	13	4	4
Mindre tätort	54	49	51	52	43	34	41	36	31	29	28	23	20	18	11	16	3	6
Stad/större tätort	56	58	52	49	39	36	31	32	28	25	24	18	19	14	10	8	5	3
Sthlm, Gbg, Malmö	60	60	56	52	40	40	29	30	25	26	18	17	20	11	12	9	7	1
Mkt intresserad	70	73	68	55	53	43	36	43	37	35	23	22	19	16	19	15	6	3
Något intresserad	56	57	52	41	37	34	32	28	25	25	23	19	19	15	11	9	6	4
Inte intresserad	45	39	42	45	29	28	31	26	25	21	23	21	19	14	5	10	3	3
Låg kunskap	51	49	51	47	35	33	36	32	30	27	24	22	23	19	9	12	5	6
Med.kunskap	54	54	51	52	40	36	32	32	30	27	24	20	18	12	10	9	6	2
Hög kunskap	60	60	56	52	45	38	34	34	28	25	25	24	18	17	14	13	11	5
Låg medieexp.	56	52	54	52	32	36	28	30	25	25	17	18	22	13	7	10	4	2
Medel medieexp.	56	51	51	50	41	38	33	33	30	25	23	19	17	14	12	9	6	4
Hög medieexp.	57	62	53	51	39	35	31	31	24	24	22	19	20	10	10	9	5	2
Övertygad anhängare	75	82	72	68	67	51	53	53	52	44	42	31	18	44	44	28	6	9
Anhängare	60	68	57	54	52	41	38	38	29	25	31	20	19	21	20	12	5	4
Partipreferens	54	51	51	48	36	33	30	29	27	24	20	18	17	8	3	7	6	2
Ingen pref.	45	43	43	45	25	29	25	23	16	18	15	15	26	4	2	4	3	1
Långt till vänster	65	80	62	57	48	57	29	38	30	30	21	17	19	20	19	12	9	3
Något till vänster	54	58	44	54	41	45	36	33	23	25	28	16	20	15	12	7	5	3
Varken till vän el hö	44	44	40	44	30	32	37	28	29	23	25	15	22	12	7	9	4	4
Något till höger	51	47	52	45	31	26	26	27	24	24	16	16	19	7	6	8	5	2
Långt till höger	63	53	63	52	51	26	39	37	36	28	31	29	16	17	12	15	4	5
Vänsterpartiet	73	90	66	51	40	57	16	41	27	20	3	15	19	14	18	8	3	0
Miljöpartiet	72	76	60	43	54	56	7	19	18	18	2	7	21	3	9	4	36	1
Socialdemokraterna	49	56	43	59	43	45	46	35	28	31	38	21	20	23	14	12	2	4
Centerpartiet	49	57	44	51	30	58	28	30	19	29	3	10	17	4	6	7	3	0
Liberalerna	45	58	42	47	33	31	22	14	10	18	5	12	20	3	8	8	23	1
Kristdemokraterna	44	45	42	47	32	14	26	20	16	31	3	18	14	5	8	11	3	0
Moderaterna	53	45	50	51	34	16	20	27	23	28	25	22	16	12	7	10	2	0
Sverigedemokraterna	64	48	69	43	49	31	50	43	53	23	33	27	21	18	12	14	3	7

Källa: Valundersökningen 2022. **Kommentar:** Enkätfrågan lyder "Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti?". De svarsalternativ som användes var "ett av de absolut viktigaste skälen", "ganska viktigt skäl", "inte särskilt viktigt skäl" och "inte alls viktigt skäl". Resultaten är viktade efter de officiella valresultaten 2022.

Den största variationen i de som röstar av *vana* finner vi för olika utbildningskategorier där 35 procent av de med avklarad grundskola uppger skälet som väldigt viktigt, jämfört med 9 procent bland de med avklarad högskola eller universitet. Även mellan yrkesgrupperna påvisar vane-kategorin störst variation, där 22 procent av arbetarna håller med om påståendet jämför med 11 procent av tjänstemännen och 10 procent av företagarna.

Inte helt förvånande är kanske att de mest övertygade partianhängarna är den grupp där flest anger att anhängarskap var ett av de absolut viktigaste skälen för sitt partival. Som jämförelse är det bara ett par procent bland de helt utan parti-preferens.

Inom den sista gruppen, partival, ser vi störst variation för ett helt eget skäl: *Partiet verkar för att minska inflytandet för partier jag ogillar*. Den grupp där flest angett skälet som ett av de absolut viktigaste är bland Centerpartiets väljare (58 procent). Detta är inte helt förvånande då valet 2022 innebar nya samarbetsformationer och koalitions signaler. Centerledaren Annie Lööfs starka avståndstagande återfinns alltså även bland partiets väljare. Här kan det handla både om lojala C-väljare som följt med över den tidigare blockgränsen, såväl som andra mitten-högerväljare som inte velat rösta på ett parti som uttryckt samarbetsvilja med Sverigedemokraterna, utan i stället valt det alternativ som stått dem närmst.

De Centerpartistiska väljarna är dock inte helt ensamma i denna prioritering. Det finns en tydlig blockskillnad i huruvida *minska inflytandet för andra partier* bedömdes som viktigt röstningsskäl: Mellan 45 och 58 procent i vänster-mittenpartiernas väljargrupper, jämfört med 14 till 31 procent i mitten-högerpartiernas väljargrupper.

Partiprogram och ideologi var bland de absolut viktigaste skälen till partival valet 2022.

Partiledaren spelar mindre roll för de yngre väljarna.

Mittenvänster-väljare är tydligt överrepresenterade i att rösta för att minska inflytandet för ogillade partier.